

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗМЕНШЕННЯ

Ткаченко С.М., магістр, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Серед новітніх загроз для фінансово-економічної безпеки підприємства експерти називають такі явища, як гринмейл, рейдерство, кардерство (кардеринг), конкурентну розвідку.

Гринмейл. Іноземне слово "гринмейл" давно стало повноправним економічним терміном. Довідники з ринкової економіки трактують його в такий спосіб: гринмейл (greenmail) — корпоративний шантаж шляхом скуповування значного числа акцій певної компанії з пропозицією продати їх за умови, що інші компанії підписують угоду про невтручання.

Схема класичного корпоративного шантажу припускає, що структура, яка атакує, купує на фондовому ринку невеликий пакет акцій процвітаючої компанії. Потім настає черга скарг у контролюючі та правоохоронні органи, а також судових позовів із будь-якого приводу. Кінцевою метою є або отримання відступних за відмову від претензій, або продаж свого пакета акцій за завищеною ціною.

На пострадянському просторі, особливо в Росії, гринмейл є дуже популярним способом ведення справ. Як пишуть російські засоби масової інформації, у наших сусідів класичний гринмейлер — це інвестиційні компанії, що здійснюють свій бізнес у рамках проектів із недружнього поглинання. Такі компанії користуються послугами не лише високопрофесійних юристів та економістів, а й фахівців, що працюють на межі права, психології, економіки.

У поле зору гринмейлерів потрапляють переважно сучасні компанії, що динамічно розвиваються. Внаслідок "атаки гринмейлерів" підприємства лихоманить, виробничі й фінансові показники повзуть униз, під загрозою опиняються тисячі робочих місць, втрачаються замовники. В Україні практично не було гучних випадків використання технологій гринмейлу в чистому вигляді. Точніше донедавна гринмейл по-українському передбачав участь дрібних міноритарних акціонерів, зазвичай фізичних осіб, у корпоративних конфліктах як "солдатів". У цьому разі позови, подані власником кількох акцій, ніби випадково збігалися з інтересами окремих фінансово-промислових груп.

Проте й в Україні з'явився гринмейл у його класичному вигляді. Так, 11 серпня 2006 р. Господарський суд Києва прийняв ухвалу, що забороняє ДКЦПФР реєструвати додатковий випуск акцій Харцизького трубного заводу (ХТЗ) за позовом компанії "Renaissance Securities (Cyprus) Ltd*^{*}". Залучені кошти (20 млн. дол.) ХТЗ планував спрямувати на будівництво нової лінії з виробництва одношовних труб діаметром 711—1420 мм. Проте тепер унаслідок судового розгляду, ініційованого міноритарним акціонером заводу,

на думку керівництва ВАТ "ХТЗ", реалізацію інвестиційної програми поставлено під загрозу.

Рейдерство. До прогнозів щодо майбутнього перерозподілу власності в Україні свого часу мало хто прислухався. І багато хто помилився. Усе більшого поширення набуває так зване рейдерство — недружнє поглинання.

Список потерпілих відкрили київські підприємства НВЛ "Сатурн", "Київський судноремонтний-суднобудівельний завод", "Укрспецавтоматика" та універмаг "Жовтневий". Звичайно, робота на них не припинилася. На Київському суднобудівельному заводі, наприклад, як розповів у ЗМІ його экс-керівник, рейдери активно використовують напрацювання колишніх власників, але суден, за його словами, будувати не вміють: затримують здачу чергового проекту на кілька місяців. Проте великих збитків через це не зазнають. Із російського досвіду відомо, що кампанія із захоплення підприємства коштує мільйони, а про її рентабельність можна судити з того, що витрати на рейдерство перекриваються отриманими доходами у межах від 500 до 2000 разів. Недавно Фонд державного майна України на вимогу правоохоронних органів оголосив конкурс із відбору компанії для ретроспективної оцінки вартості акцій черкаського ВАТ "Азот", придбаних у процесі приватизації. В цьому випадку реприватизацію (якщо розуміти її як повернення власності державі з подальшим перепродажем відповідно до ринкових правил) усе ж не йдеться. Зокрема на "Азоті" ситуацію оцінюють як цілеспрямований тиск, що здійснюється на підприємство з метою зміни власників. Словом, діє елементарна, але добре продумана і глибоко ешелонована рейдерська схема, запущена ще у 2003 р.

Тоді за допомогою непрозорої вексельної схеми до складу акціонерів "Азоту" було введено офшорні компанії "Pearlman Enterprises Corp" (Британські Віргінські острови) і "Vizalot Limited" (Багамські острови). Щоб отримати підприємство у неподільну власність їх не цікавили плани довготермінового розвитку і вони робили численні спроби перешкодити реалізації стратегічних програм "Азоту".

Одним із напрямів діяльності "нових" акціонерів можна вважати обструкцію додаткових емісій акцій. Міноритарії з офшорів у жодному разі не погоджувалися купувати акції "Азоту" за гроші, як це зробили мажоритарні акціонери, і всіляко, включаючи судові процеси і дорогі PR-кампанії, блокували збільшення статутного фонду підприємства. Адже зрозуміло, що статутний фонд — це джерело фінансування довготривалих інвестиційних програм із розвитку виробництва. І, звичайно, нарощування статутного фонду жодною мірою не суперечить чинному законодавству. Саме тому Апеляційний господарський суд м. Києва в червні 2006 р. підтвердив законність усіх додаткових емісій, які проводилися на "Азоті" в 2004—2005 р.

Не зумівши довести обґрунтованість своїх претензій у суді, "Pearlman Enterprises Corp Limited", що володіє у сукупності не більше ніж 2 % акцій підприємства, ініціювала черговий виток кампанії з дестабілізації роботи "Азоту", намагаючись залякати менеджмент, акціонерів і, головне, інвесторів

привидом реприватизації. Насправді йдеться про рейдерський тиск, спрямований на те, щоб змусити компанію викупити в острівних офшорів належні їм акції за відверто завищеною вартістю.

Й у столиці, й у провінції рейдерські схеми мають однакові кольорові градації. За «білих» схем нові власники консолідують у своїх руках контрольний пакет акцій. "Сірі" підходять до ситуацій, коли діяльність підприємства "зависає" на грані банкрутства і для володіння ним достатньо знайти шпаринку в законодавстві. "Чорне" рейдерство пов'язане з кримінальними злочинами — фальсифікацією документів, піддробкою підписів, шантажем, погрозами і навіть убивствами.

У результаті масових атак рейдерів наша держава стрімкими темпами втрачає контроль не тільки над кращими своїми підприємствами, що є основою технологічної матриці української нації, а й цілими секторами власної економіки. За оцінками деяких експертів, тільки за останні кілька років у законних власників в Україні було відібрано більше 2000 підприємств. Вітчизняний ринок рейдерських "послуг" щороку зростає на 3 млрд. дол. США. Особливо тривожить те, що ці справді астрономічні цифри продовжують збільшуватися, переростаючи в цілком реальну загрозу для молодій Українській державі.

Чітка позиція та особисте втручання перших чільників держави, які в кожному конкретному випадку в "ручному" режимі намагаються протидіяти цьому лиху, певною мірою стримують апетити піратів. Скажімо, відповідні доручення президента та прем'єр-міністра центральним органам влади, взяття таких справ під особистий контроль, оперативне реагування з боку Ради національної безпеки та оборони України вберегли від руйнування цілу низку кращих, знакових для нашої держави підприємств, у тому числі АСК "Укррічфлот" (10 тис. робочих місць, 70 тис. акціонерів, ділові партнери в 40 країнах світу), ВАТ "Київ-метробуд" (4 тис. робочих місць, найдешевше у світі метробудування), ВАТ НВІІ "Сатурн" (3 тис. робочих місць, унікальні космічні технології, якими володіють лише вісім найрозвиненіших країн світу, одне з найтехнологічніших підприємств ВПК, задіяне у випуску всесвітньо відомого оборонного комплексу "Кольчуга").

Однак представники широкого загалу промисловців та підприємців змушені констатувати, що надійної, добре відлагодженої державної системи протидії рейдерству, цьому антиукраїнському по суті явищу, досі немає. Фахівці наголошують, що відвертий тиск на власників істотних майнових та технологічних активів держави тільки посилюється. Це означає, що рейдери цілеспрямовано розхитують один із наріжних каменів української державності — інститут власності. Привертає увагу їх "робочий" інструментарій. Сьогодні вони воюють із конкретними власниками, вітчизняною економікою і державним бюджетом за допомогою відвертих фабрикацій, підробок, підписів, "арештів" мільярдних активів на забезпечення копійчаних позовів, незаконних обшуків, різноманітних "заборон" проводити загальні збори акціонерів, "скасувань" рішень загальних зборів акціонерів, "перерозподілів" акцій підприємства на користь за-

цікавлених осіб, "формування" паралельних списків акціонерів, штурмів центральних офісів підприємств, до яких дуже часто залучаються відверто кримінальні елементи, "змін" керівництва тієї чи іншої компанії тощо.

Спроби промисловців та підприємців об'єднати свої зусилля в боротьбі з рейдерством і рейдерами під патронатом УСПП показали, що судові ухвали з рейдерським забарвленням, які практично всі згодом були скасовані, приймалися обмеженою кількістю одних і тих самих судів, одними і тими само суддями.

Щодо вже захоплених підприємств, то рейдери або негайно перепродують їх, щоб утворити так званого добросовісного покупця і замести сліди, або відразу здають у металобрухт на замовлення іноземних конкурентів, або переводять у "тіньовий" сектор економіки, а пульти управління виробництвом виводять за межі держави, в "офшори" тощо. На жаль, і таких прикладів теж більш ніж досить.

Сьогодні рейдери дедалі агресивніше воюють із позитивним міжнародним іміджем України як інвестиційно привабливої держави. Адже іноземні компанії найретельнішим чином відстежують рейдерські "нальоти", передають відповідну інформацію своїм підприємницьким структурам на всіх континентах і однозначно не рекомендують вкладати гроші в Україну. А отже, всі зусилля нашого уряду та парламенту, спрямовані на залучення солідних портфельних інвестицій, рейдери зводять нанівець.

Сьогодні потрібно вживати негайні заходи, спрямовані на боротьбу з рейдерством, у тому числі й ті, що пропонуються УСПП:

- ініціювати проведення в парламенті повноформатних слухань із питань протидії рейдерам із найширшим залученням представників ділових кіл держави;
- запропонувати Вищій кваліфікаційній комісії суддів України розглянути можливість посилення дисциплінарної відповідальності суддів за прийняття рішень у сфері корпоративних відносин із порушенням вимог чинного законодавства;
- ініціювати прискорення доопрацювання та прийняття нормативно-правової бази у сфері корпоративних відносин (зокрема Закону України "Про акціонерні товариства");
- створити при Кабінеті Міністрів робочу групу за участю представників зацікавлених відомств, у тому числі силових, ДКЦПФР, Антимонопольного комітету, Міністерства промислової політики тощо, яка б займалася постійним моніторингом проявів рейдерства у державі та ініціювала внесення відповідних змін та доповнень до чинного законодавства;
- організувати в структурах правоохоронних органів, у тому числі прокуратури, МВС, СБУ, їхніх центральних апаратах і до рівня областей спеціальні підрозділи боротьби з рейдерством, налагодивши чіткий внутрішній контроль, щоб вони з часом не перетворилися на корумповані філії рейдерських команд;

– ініціювати рішення пленуму Верховного Суду України про заборону судам першої інстанції:

а) об'єднувати в одне провадження вимоги, які, відповідно до ст. 16 ЦПК України, підлягають розгляду в різних провадженнях;

б) виносити ухвали про забезпечення позову, які:

- забороняють проведення зборів акціонерних товариств;
- забороняють участь будь-яких акціонерів у зборах акціонерів;
- забороняють проведення підготовчих дій, у тому числі щодо ведення реєстру емітента та реєстру АТ;
- зобов'язують будь-кого, крім емітента, проводити збори акціонерів, виконувати обов'язки членів правління, членів наглядової ради, членів ревізійної комісії та ін.;
- зобов'язують проводити будь-які дії чинних членів правління, наглядових рад та ревізійних комісій АТ, а також керівників цих органів для зміни діяльності товариства, зміни корпоративних прав, зміни реєстратора тощо;
- приймають рішення про передачу акцій одного акціонера іншому, як фізичній, так і юридичній особі;
- обмежують емітента та реєстратора емітента в діях, спрямованих на внесення змін до реєстру з володіння акціями, якщо ці дії не є діями з акціями конкретного позивача (100 акцій міноритарного акціонера можуть блокувати тільки рух 100 акцій);

в) виносити ухвалу про забезпечення позову, що перевищують майнові права позивача (скажімо, якщо майнові вимоги позивача оцінюються в 100 акцій товариства номінальною вартістю 0,25 грн., то ухвала повинна забезпечувати захист прав на суму 100 акцій адекватних 25 грн.);

г) заборонити майнове забезпечення немайнових позовів.

Кардерство. Масові безготівкові розрахунки за допомогою платіжних карток, які намагається налагодити уряд, безсумнівно, корисна і навіть вигідна операція, як для населення, так і для держави. Однак і вони мають негативний бік, не враховувати який банкам просто небезпечно. Передусім це стосується кардерства.

Кардерство — діяльність споріднена з фальшуванням грошей, адже в обох випадках підробляють засоби платежу. Істотна відмінність полягає в тому, що грошові знаки випускає держава, а у кредитної картки емітентом є, як правило, акціонерний комерційний банк. Звідси й різна реакція правоохоронних органів, і різна міра покарання, передбачена чинним законодавством. До речі, до 2001 р. у законодавчому полі не було поняття такого виду злочину, тому всі прорахунки у боротьбі з кардерством прийнято було списувати на недосконалість правової бази.

Зате тепер, відповідно до ст. 200 Кримінального кодексу 2001 р., за підробку платіжних карток, їхнє використання чи збут, а також зберігання, перевезення і пересилання передбачене покарання від 8500 грн. штрафу до

п'яти років позбавлення волі. Причому дія цієї статті поширюється лише на ті випадки, коли підробка карток не пов'язана з розкраданням грошей.

Спеціалісти в галузі банківської безпеки вважають, що у 85 % випадків секретну інформацію викрадають самі банківські службовці, які мають до неї доступ у межах своєї службової діяльності. Решту 15 % становлять випадки, коли зв'язок між ними і затриманими кардерами встановити не вдалося, — простіше кажучи, зловмисники не викрили свою людину в банку, і довелося повірити їм на слово, що нібито інформацію для них діставали невідомі хакери, з якими вони спілкувалися через електронну пошту.

За підрахунками фахівців, щорічні збитки у світовій економіці від "дій" кардерів наближаються до 100 млрд. дол, США і з кожним роком зростають. Більш за все страждають, звичайно, Північна Америка і Західна Європа, але Україна також не стоїть збоку. Виконавчий директор Національного банку України з питань платіжних систем нещодавно повідомив, що не володіє інформацією про збитки, заподіяні нашій країні цими злочинцями. Однак відомо, що протягом останніх років у нас було викрито декілька таких організованих злочинних співтовариств.

Два найбільші з них — це одеське угруповання, яке займалося розкраданням грошей "Сіті-банку", і міжнародна злочинна організація "Кардерпланета", кримінальну справу якої розглядав Солом'янський районний суд Києва. За даними МВС, члени останньої протягом 2000—2004 р. виготовили не менше 1333 підроблених кредитних карток, які потім використали у 23 країнах світу, викравши таким чином 3,6 млн. дол. США, що належали міжнародним платіжним системам "Віза", "Мастеркард" і "Америкен експрес".

НБУ вважає дуже дієвим засобом боротьби з кардерством упровадження високозахищених технологій, наприклад, перехід на чип-карти, де магнітну смужку, яку можна виготовити з обрізка відеострічки, замінить чип-модуль, підробити який значно важче. У Франції, після повсюдного впровадження чип-карт, кількість шахрайств знизилася втричі. Єдиною проблемою тут може стати технічне переоснащення банкоматів, але і її можна вирішити. Вже з'явилися так звані дуальні карти, на яких одночасно розміщено і магнітні смуги, і чип-модулі, проте це не стало панацеєю, адже комп'ютерні системи захисту частіше за все зламують ті ж люди, які їх створюють, тобто самі програмісти.

Саме тому головне завдання служби безпеки будь-якого банку полягає не в тому, щоб разом із міліцією ловити кардерів після того, як інформація про рахунки клієнтів була вкрадена, а в тому, щоб постійно стежити за своїми ж службовцями і не допустити крадіжок. Робота з таємними даними має бути побудована так, щоб кожен працівник мав доступ до неповної інформації і не володів нею в повному обсязі. Наприклад, один заносить до комп'ютерної бази лише анкетні дані клієнта, інший — дампі, третій — коди. І тоді витік інформації на одній із ділянок не призведе до катастрофічних наслідків.

За словами директора департаменту роздрібних продуктів банку "Надра", в Україні карткові злодії часто "скачують" інформацію в банкоматах. Періодично це відбувається при передачі даних грошового трафіку (багато банків сьогодні його зашифровують, однак зловити зловмисників на місці злочину поки не вдалося). Нерідко по Інтернету власник картки отримує ніби від імені банку повідомлення про якісь нові продукти та прохання підтвердити дані, й відповідно, повідомляє конфіденційну інформацію, що потім і використовується "зломниками". Іноді комп'ютерним шахрайством займається й персонал магазинів, які приймають картки як платіжний засіб. Експерти говорять, що сьогодні популярність такого виду "заробітку" падає, але це не свідчить, що вона впала до нуля.

Разом із тим банки в будь-якому випадку намагаються максимально захистити своїх клієнтів і повністю відшкодовують їм суми, викрадені шахраями з рахунків. Щоправда, випадки успішного шахрайства трапляються дуже рідко.

У банках створено спеціальні підрозділи, що цілодобово співпрацюють із правоохоронними органами, а також встановлено систему лімітів (щоб за один раз не можна було зняти з рахунку більше певної суми). Встановлено кілька видів таких лімітів. За бажання клієнт узагалі може відмовитися від такого обмеження. Але в такому випадку вся відповідальність за безпеку рахунку покладається виключно на нього. Багато банків намагаються максимально вберегти свої банкомати від розбійних нападів сучасними засобами електронного захисту й шифруванням картки. Щоправда, на такий рівень вийшли ще не всі, що залишає можливість для витоку інформації за картками. Тому порада експертів власникові карток така: 1—2 рази на місяць змінювати з метою безпеки свій пін-код. Ця процедура нескладна. Зміна пін-коду захистить власника картки від того, що його гроші "спишуть".

Доречною буде й послуга, що надається банками, із SMS-банкінгу (доставлення інформації про здійснення операції на мобільний телефон). Користуючись цією послугою, клієнт отримує інформацію про зняття грошей із рахунку вже через хвилину після завершення операції. Якщо повідомлення не дійшло, а господар картки грошей не знімав, отже, потрібно негайно заносити картку у стоп-список.

Проте, за словами віце-президента банку "Надра" О. Кирієнко, всі названі запобіжні засоби — це не більше ніж повторний захист банківських ризиків. "Ми вже давно застрахували всі наші картки, — говорить вона, — і навіть якщо є якийсь витік інформації й щось прочитано, то клієнт отримує відшкодування в повному обсязі за винятком невеликої суми та нову картку. Цих збитків зазнає вже не банк, а страхова компанія".

Конкурентна розвідка і конкурентна боротьба. Агресивний переділ власності, який спостерігається сьогодні в українській економіці, спровокував зростання попиту на фахівців із конкурентної боротьби. Ця професія для нашої країни поки що нова, проте її представники працюють у штаті практично всіх великих компаній. Вони зобов'язані знати все про конкурентів, від фінансових планів до хобі менеджерів. Вони також

організують заходи із захисту тієї чи іншої компанії від провокацій і ворожого поглинання. Але не треба плутати фахівців із конкурентної розвідки зі шпигунами, оскільки вони займаються своєю справою цілком легально.

Найбільший обсяг роботи для фахівця з конкурентної розвідки — це розробка сценаріїв і планів як захоплення влади у великих акціонерних товариствах, так і навпаки, захисту від цих дій. Це головна потреба ринку, її диктує передусім проста істина: сьогодні різко зросла конкуренція, ринки поділено і їхній переділ відбувається дуже складно. У країні з'являються іноземні компанії, які поведуться так само агресивно, як і українські.

Український великий бізнес також дуже широко використовує конкурентну розвідку.

Розвідку використовували вже давно, просто нині приходить розуміння, що потрібно створювати спеціальні внутрішні структури, які займатимуться тільки цією роботою. Як тільки в Україні почали ділити власність, стало зрозуміло, що ефективно і дешево отримували її тільки ті, хто володів відповідною інформацією і ресурсом. Коли вже все поділили, розпочався етап перерозподілу, коли саме і виник серйозний попит на названих фахівців. Одночасно на ринок вийшли іноземні компанії, для яких така діяльність є нормою. У нас ще іноді зустрічається скептична думка бізнесменів щодо конкурентної розвідки. Але західні компанії вже "навчили" багатьох наших керівників, що без цього стабільно працювати не можна. Раніше українські бізнесмени говорили: навіщо мені розвідка та розробка сценаріїв лобіювання, якщо я можу дати хабара і все отримати. Західні компанії показали, що не все так просто, тому що не завжди все вирішують гроші. Вирішує той, хто вчасно отримує інформацію та її використовує.

Конкурентна розвідка і промислове шпигунство — різні речі. Конкурентна розвідка обмежується аналізом відкритої інформації. За неї не можна притягнути до відповідальності. Хоча дуже легко перейти межу дозволеного і розпочати нелегальне збирання інформації. У деяких випадках це дуже спокусливо. Але так працювати не вигідно і протизаконно.

Бюро кредитних історій. Для зменшення фінансових загроз у діяльності підприємств їх керівництву доцільно використовувати дані, що надають бюро кредитних історій, які вже створюються в Україні. Передусім їх інформація потрібна для банківських структур, що дасть їм змогу контролювати діяльність нечесних позичальників. Ще у 2000 р. почалася дискусія щодо закону про бюро кредитних історій. Закон "Про організацію формування та обігу кредитних історій" був прийнятий в Україні в червні 2005 р., а набрав чинності з початку 2006 р. Важливість такого закону відчули насамперед банки, і частина з них об'єдналася в проект так званого першого всеукраїнського бюро кредитних історій, або, як його інакше називають, проект Асоціації українських банків.

Кредитне бюро — це структура, до якої має бути максимальна довіра; в ній має забезпечуватися збереження інформації у разі її передачі та навіть за зберігання в бюро; бюро повинне мати серйозну можливість для зберігання

архіву інформації (до 10 років), для чого необхідне відповідне складне програмне забезпечення, що дає змогу працювати в режимі онлайн для ефективного надання клієнту скорингу; мають бути чітко прописані внутрішні процедури роботи для всього колективу, що передбачають збереження таємниці, а також забезпечені оперативність й ефективність роботи, щоб не було затримки з поданням інформації. Якщо всього цього вдасться досягти, тоді таке бюро матиме конкретні переваги.

Раз на рік будь-яка фізична особа має право звернутися в бюро в будь-якому форматі — по телефону, електронній пошті тощо, що буде прописане у зовнішніх інструкціях, які бюро розповсюджує, — із запитом про передачу їй на руки її кредитної історії. Щоб людина могла ознайомитися з нею, щось додати чи проаналізувати, чи немає там неправдивої інформації. Якщо така інформація є, вона робить заявку в бюро, вказуючи на пункти, які вважає неправдивими. Бюро робить так звану червону мітку на цьому звіті, яка означає, що його перевіряють, робить запити в усі банки, які подали цю інформацію, і, якщо вона справді несправедлива, частина звіту змінюється.

Згідно із законом, кредитні бюро мають право запитувати одне в одного інформацію (цей запит платний), що дасть можливість не монополізувати інформації. Стосовно корпоративного об'єднання, то все залежить від розвитку ринку та рішення акціонерів. Це складне питання, оскільки працюватиме, як припускаються експерти, різне програмне забезпечення, а це найголовніша проблема. Тому, швидше за все, буде можливість обміну інформацією. Кожне бюро в середньому займатиме 20— 30 % ринку кредитних звітів, щоб нормально працювати в тому або іншому сегменті. Росіяни створюють таке бюро в кожному регіоні, оскільки там діють свої банківські асоціації. Інформація — тонка річ, тому монополізуватися, підвищувати ціни, якимось закриватися буде помилкою. Механізм кредитного бюро спеціально створюється як інфраструктура, що допомагає розвитку фінансового ринку, стабілізує банківську систему України.

Згідно із Законом "Про організацію формування та обігу кредитних історій", бюро кредитних історій (БКІ) займається виключно веденням кредитних історій і наданням послуг, пов'язаних з обробкою й аналізом інформації, що становить кредитну історію.

БКІ надає користувачеві відповідну інформацію без права її передачі третім особам. Надання такої інформації користувачеві на умовах, визначених у законі й договорі між користувачем і БКІ, не вважатиметься порушенням банківської або комерційної таємниці.

Кредитна історія містить таку інформацію;

- паспортні дані, ідентифікаційний код, відомості про поточну трудову діяльність сімейний стан і кількість осіб, що перебувають на утриманні, інформацію про реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності;
- відомості про грошові зобов'язання суб'єкта кредитної історії,
- публічну інформацію про суб'єкта кредитної історії (сукупність документованої або публічно оголошеної відкритої інформації про

особу, що передбачає наявність у ній даних із державних реєстрів та інших баз даних (податкової, судової);

- відомості про операції з кредитною історією (дата поновлення, перелік і дати звернень до неї суб'єкта кредитної історії тощо).

Закон забороняє збирати інформацію про національність, расове й етнічне походження; політичні погляди; релігійні та філософські переконання; стан здоров'я, членство в партіях та інших громадських організаціях.

В українському законі реалізовано процесуальний підхід до достовірності звітів, що означає контроль і досить широкі права споживача:

- суб'єкт кредитної історії має право ознайомитися з інформацією, що міститься в його кредитній історії;
- на час перевірки бюро зобов'язане позначити заперечувану інформацію і перевірити її для підтвердження або зміни. Суб'єкт має право на коментар, обсягом не більш як сто слів, а бюро зобов'язане долучити цей коментар до його кредитної історії;
- у разі якщо кредитор не відповів на запит бюро протягом 15 днів із моменту звернення до нього, бюро зобов'язане вилучити з кредитної історії суб'єкта інформацію, яка була заперечена, а також зняти відповідну позначку про статус "заперечено";
- про зміну інформації про суб'єкта, яка була заперечена або мала бути вилучена з кредитної історії, бюро зобов'язане повідомити суб'єкта кредитної історії, кредитора, а також усіх, хто звертався до кредитної історії цього суб'єкта протягом одного року;
- суб'єкт кредитної історії має право подати скаргу до Міністерства юстиції або оскаржити в судовому порядку дії бюро чи користувача (кредитора), які порушують його права.

Нещодавно в Україні зареєстроване (одним із перших) "Міжнародне бюро кредитних історій". Його засновники "КредитінфоГруп ХФ" (Рейк'явік, Ісландія), Національна асоціація кредитних спілок України та фінансова група "ТАС". Статутний фонд бюро — 5 млн. грн.. Акції розподілені рівними частками серед засновників. Але їхній список може бути розширений, причому внески приймають не стільки грошима, скільки кредитними історіями. Останнє не суперечить законодавству.

За кордоном банки можуть видавати кредит (залежно від обсягу) за 15—20 хв, оскільки спроможні оцінити клієнта за певними критеріями (системою скорингу). 25—30 параметрів дають єдиний бал. Але це спрощений варіант, який не забезпечує навіть 50—60-відсоткової гарантії від можливого дефолту, особливо в нашій країні, для якої характерні особлива ментальність і приховані доходи. Тому найефективніший ресурс для скорингу надає саме бюро кредитних історій, що володіє найбільшою базою даних. Масив їхньої інформації враховує багато чинників (роботу клієнта з банками, страховими компаніями, оплату комунальних послуг, послуг мобільних операторів, інформацію з державних реєстрів про рухоме та нерухоме майно,

інформацію із судів, податкових органів). Інформація збирається і в історичній ретроспективі. У результаті отримується бал, найбільш наближений до істини, тому в країнах, де працюють кредитні бюро, ризик неповернення кредитів знижується на 90 %.

Дієвими особами кредитних історій є не лише фізичні особи, а й малі та середні підприємства, сільгосппідприємства, а також власники кредитних карток. На відміну від великих юридичних осіб, у яких переважає корпоративна рейтингова оцінка, в цьому сегменті ринку провідну роль відіграє кредитне бюро. Підприємства малого та середнього бізнесу навіть за нинішньою технологією отримують кредити за досить складним варіантом. Звісна річ, вони починали бізнес із невеликими фінансовими ресурсами. Ця обставина позначається на оцінці ризиків, яку дають банківські працівники з огляду на суб'єктивні міркування. У результаті кредит можуть не видати.

Багато що залежить від самого клієнта. Він повинен розуміти, що йому дуже вигідно, щоб банк мав інформацію про нього, сконцентровану в бюро кредитних історій. Вона дасть додатковий бал для отримання кредиту у зв'язку з відсутністю в багатьох банків тривіальних консервативних критеріїв, які мають використовуватися при оцінці можливості кредитування малого та середнього бізнесу.